

Judith Schalansky

De lessen van mevrouw Lohmark

Vertaald door Goverdien Hauth-Grubben

SIGNATUUR

2012

Ecosystemen

‘Zitten,’ zei Inge Lohmark, en de klas ging zitten. Ze zei: ‘Boek open op bladzijde zeven,’ en ze sloegen hun boek open op bladzijde zeven en begonnen met de ecosystemen, de natuurhuishoudingen, de afhankelijkheden en onderlinge relaties tussen de soorten, tussen de levende wezens en hun omgeving, de samenhang tussen gemeenschap en ruimte. Van de voedselketen van het gemengde bos kwamen ze op die van het weiland, van de rivieren op de meren en ten slotte op de woestijn en op de Waddenzee.

‘Zoals u ziet, niemand – geen dier, geen mens – kan helemaal op zichzelf bestaan. Tussen levende wezens heerst concurrentie. En soms ook zoiets als samenwerking. Maar dat is eerder een uitzondering. De belangrijkste vormen van samenleven zijn concurrentie en roofdier-prooi-relatie.’

Terwijl Inge Lohmark op het bord pijltjes zette van de mossen, korstmossen en schimmels naar de regenwormen en vliegende herten, egels en spitsmuizen, vervolgens naar de koolmees, naar het ree en naar de havik, en ten slotte een laatste pijl naar de wolf, verscheen geleidelijk de piramide met aan de top – naast een paar roofdieren – de mens.

‘Er is nu eenmaal geen dier dat arenden of leeuwen eet.’

Ze deed een stap naar achteren om naar de zich vertakende krijttekening te kijken. Het pijltjesschema koppelde producenten aan primaire en secundaire consumenten-

ten, verwekkers aan verbruikers van de eerste, tweede en derde orde en ook aan de onvermijdelijke, alles verterende microben, allemaal met elkaar verbonden wat betreft ademhaling, het verlies van warmte en toename van biomassa. In de natuur had alles zijn plek, en al gold dat misschien niet voor elk organisme, toch had tenminste elke soort zijn bestemming: eten en gegeten worden. Het was fantastisch.

‘Neem dat maar over in uw schrift.’

De klas deed wat ze zei.

Het jaar begon nu. De juni-onrust was definitief voorbij, de tijd van de benauwde hitte en blote bovenarmen, van de zon die door de glaswand knalde en het klaslokaal in een broeikas veranderde. In lege achterhoofden ontkiemde dan de zomerverwachting. Louter het vooruitzicht hun dagen in ledigheid te verdoen ontnam de kinderen elke concentratie. Met zwembadogen, vette huid en zweterige vrijheidsdrang hingen ze op hun stoel en doezelden de vakantie tegemoet. Sommigen letten niet meer op en werden ontoerekeningsvatbaar. Anderen wendden met het oog op het komende rapport onderdanigheid voor en schoven ter correctie hun biologieschrift op haar lessenaar, zoals katten gevangen muizen op het woonkamertapijt achterlaten. Alleen om in de volgende les naar het cijfer te vragen, met een rekenmachientje in de aanslag, eropuit de verbetering van hun gemiddelde tot drie cijfers achter de komma te berekenen.

Maar Inge Lohmark was niet een van de docenten die aan het einde van het schooljaar slappe knieën kregen, alleen omdat ze binnenkort hun tegenspelers zouden verliezen. Zij was niet bang om, eenmaal op zichzelf aangevoelen, in de onbeduidendheid weg te zakken. Enkele col-

lega's werden bij het naderen van de zomerpauze overvallen door een welhaast tedere toegeeflijkheid. Hun lessen ontvaardden in een kruiperig interactief theater. Een dromerige blik hier, een liefkozend tikje daar, kop-opgedoe, lamleendig samen films kijken. Een inflatie van hoge cijfers, hoogverraad aan het predicaat 'uitmuntend'. En dan de slechte gewoonte om aan het einde van het jaar de cijfers af te ronden en zo een paar hopeloze gevallen naar de volgende klas over te hevelen. Alsof daar iemand bij gebaat was. Die collega's begrepen gewoon niet dat ze alleen maar hun eigen gezondheid schaadden als ze op de leerlingen ingingen. Terwijl het niets dan bloedzuigers waren, die je elke levensenergie ontnamen. Die leefden van het lerarenkorps, van hun bevoegdheid en van de angst bij het toezicht houden tekort te schieten. Aan één stuk door stortten ze zich op je. Met onzinnige vragen, onbenullige invallen en onsmakelijke ontboezemingen. Je reinste vampirisme.

Inge Lohmark liet zich niet meer uitzuigen. Ze stond erom bekend dat ze de teugels kon aanhalen en de leerlingen kort kon houden, en dat zonder een woedeaanval en gesmijt met sleutelbossen. En daar was ze trots op. De teugels vieren kon altijd nog. Af en toe zomaar ineens een zoet broodje.

Het was belangrijk de richting voor de leerlingen te bepalen, ze oogkleppen op te zetten om hun concentratievermogen te bevorderen. En als er toch een keer onrust heerste, hoefde je alleen maar met je vingernagels over het bord te krassen of over de hondenlintworm te vertellen. Voor de leerlingen was het sowieso het beste hun elk moment te laten voelen dat ze aan haar overgeleverd waren. In plaats van hun voor te spiegelen dat ze ook maar

iets te zeggen hadden. Bij haar was er geen recht van inspraak en geen keuzemogelijkheid. Niemand had een keus. Je had de teeltkeus en dat was het dan.

Het jaar begon nu. Ook al was het allang begonnen. Voor haar begon het vandaag, op 1 september, wat dit jaar op een maandag viel. En Inge Lohmark maakte haar goede voornemens nu de zomer was verwelkt, en niet in de luidruchtige oudejaarsnacht. Ze was altijd blij dat haar schoolagenda haar veilig over de officiële jaarwisseling heen hielp. Gewoon de bladzijde omslaan, zonder countdown en getinkel van champagneglazen.

Inge Lohmark liet haar blik over de drie rijen banken gaan zonder daarbij haar hoofd ook maar één centimeter te bewegen. In al die jaren had ze hem geperfectioneerd, die almachtige, onbeweeglijke blik van haar. Statistisch gezien zaten er in elke klas meestal wel twee die zich echt voor het vak interesseerden. Maar het zag ernaar uit dat de statistiek in gevaar was. Alle gausscurves ten spijt. Hoe waren ze in hemelsnaam tot hier gekomen?

De zes weken rondlummelen waren hun aan te zien. Niemand had de boeken ingekeken. Grote vakantie. Niet meer zo groot als vroeger, maar nog altijd te lang! Het zou minstens een maand duren voordat ze weer aan het bioritme van de school gewend waren. Zij hoefde tenminste niet naar hun verhalen te luisteren. Die konden ze aan die trut van een Schwanneke vertellen, die met elke nieuwe klas een kennismakingsspel speelde. Na een halfuur zaten alle deelnemers gevangen in de draden van een rode kluwen wol en konden ze de namen en hobby's opzeggen van degenen die naast hen zaten.

Slechts hier en daar waren enkele plaatsen bezet. Zo viel pas echt op hoe weinig het er waren. Een schaars pu-

blik in haar natuurtheater: twaalf leerlingen – vijf jongens, zeven meisjes. De dertiende was weer teruggegaan naar het vmbo, hoewel Karola Schwanneke zich enorm voor hem had ingezet. Met meerdere bijlessen, huisbezoeken en een psychologisch attest. Een of andere concentratiestoornis. Wat je niet allemaal tegenkwam! Lou-ter uit boeken gehaalde ontwikkelingsstoornissen. Na de leeszwakke de rekenzwakke. Wat zou het volgende zijn? Een biologeallergie? Vroeger had je alleen onsportieve en onmuzikale kinderen. En die moesten toch ook rennen en meezingen. Alles alleen maar een kwestie van willen.

Het was gewoon niet de moeite waard de zwakken op sleptouw te nemen. Ze waren alleen maar ballast, die de vooruitgang van de anderen belemmerde. Geboren recidivisten. Parasieten op het gezonde klassenlichaam. Vroeg of laat zouden de minderbegaafde leerlingen hoe dan ook afhaken. Het was raadzaam hen zo vroeg mogelijk met de waarheid te confronteren in plaats van hun na elke mislukking een nieuwe kans te geven. Met de waarheid dat ze de voorwaarden om een volwaardig, dat wil zeggen nuttig lid van de samenleving te worden, gewoon niet hadden meegekregen. Waarvoor dat gehuichel? Niet iedereen was daartoe in staat. Waarom ook? Blindgangers had je in elke jaargang. Bij sommigen mocht je al blij zijn als het lukte hun een paar basale deugden aan te leren. Beleefdheid, stiptheid, netheid. Het was eeuwig jammer dat er geen cijfers meer werden gegeven voor orde, ijver, medewerking, gedrag. Een bewijs van onvermogen voor dit onderwijssysteem.

Hoe later je van een mislukkeling afkwam, hoe gevaarlijker hij werd. Hij begon zijn medemensen lastig te vallen en onrechtmatige eisen te stellen: toonbare eindcijfers,

een positieve beoordeling, zo mogelijk zelfs een goedbetaalde baan en een gelukkig leven. Het resultaat van vele jaren ondersteuning, kortzichtige clementie en achteloze edelmoedigheid. Wie de hopeloze gevallen wijsmaakte dat ze erbij hoorden, moest niet verbaasd staan kijken als ze vroeg of laat met staaftommen en lichte vuurwapens de school kwamen binnenlopen om wraak te nemen voor alles wat hun jarenlang was beloofd en telkens weer onthouden. En dan stille tochten houden.

De laatste tijd beriep iedereen zich op zijn zelfverwezenlijking. Het was lachwekkend. Niets en niemand was rechtvaardig. Een samenleving al helemaal niet. Alleen de natuur misschien. Niet voor niets had het principe van de selectie ons gemaakt tot wat we nu waren: het organisme met de diepste groeven in de hersenen.

Maar Schwanneke met haar integratiewoede had het weer niet kunnen laten. Wat kon je ook verwachten van iemand die met schoolbanken letters vormde en met stoelen halve cirkels: een tijdlang een grote U, die haar leraarstafel omarmde. Sinds kort was het zelfs een hoekige O, zodat ze met iedereen verbonden was en je geen begin en geen einde meer had, maar alleen nog het ronde ogenblik, zoals ze een keer in de lerarenkamer had verkondigd. En door de vijfdeklassers liet ze zich tutoyeren. ‘Ze wil dat we haar Karola noemen,’ had Inge Lohmark een leerlinge horen zeggen. Karola! Lieve hemel. Ze zaten toch niet bij de kapper!

Inge Lohmark sprak haar leerlingen uit de derde met ‘u’ aan. Het was nog een gewoonte uit de tijd dat ze in dat levensjaar van hun jeugd plechtig in de socialistische maatschappij werden opgenomen. Inclusief heelal, aarde, mens en het obligate bosje anjers. Het was een effectief

middel om hen aan hun eigen onrijpheid te herinneren en hen op afstand te houden.

Bij een professionele relatie hoorde geen nabijheid, geen begrip. Het was armzalig, maar begrijpelijk als leerlingen naar de gunst van hun leraar dongen. Kruipen voor de machthebber. Onvergeeflijk daarentegen was het hoe leraren bij jonge mensen in het gevlij probeerden te komen. Met één bil op de leraarstafel. Nageaapte mode en uitdrukkingen. Kleurige sjaaltjes om de nek. Geblondeerde plukjes haar. Allemaal alleen om erbij te horen. Zonder waardigheid. Het laatste restje decorum gaven ze prijs voor de korte illusie van een verstandhouding. En helemaal voorop natuurlijk Karola Schwanneke met haar lievelingetjes: smiespelende grietjes, die ze in de pauze in een gesprek betrok, en knapen met de baard in de keel, voor wie ze met grote ogen en gestifte lippen de allergekoopste signaalprikkelshow opvoerde. Zeker al lang niet meer in de spiegel gekeken.

Inge Lohmark had geen lievelingetje, en ze zou er ook nooit een hebben. Dwepen was een onrijpe, in verkeerde banen geleide overdaad van gevoel, een hormonaal veroorzaakte geëxalteerdheid waar opgroeiende jongeren last van hadden. Moeders rokken al ontwend, maar nog niet tegen de bekoring van het andere geslacht opgewassen. Ter vervanging werd een hulpeloze seksegenoot of een onbereikbare meerderjarige de adressaat van onrijpe gevoelens. Vlekkige wangen. Kleverige ogen. Ontstoken zenuwen. Een pijnlijke misstap, die normaal gesproken met de voltooide rijping van de geslachtsklieren vanzelf gecorrigeerd werd. Maar natuurlijk: wie in vakkundigheid tekortschoot, kon zijn lesstof alleen nog met behulp van seksuele signalen aan de man brengen. Over-

dreven gedienstige stagiairs. Zogenaamde lievelingsleraren. Karola Schwanneke.

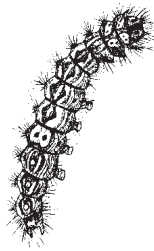
Zoals ze tijdens de lerarenvergadering haar engagement voor dat hopeloze geval uit de tweede had verdedigd. Ze had haar voorhoofd gefronst en met haar roodgeverfde mond haar collega's toegeroepen: 'We hebben immers iedere leerling nodig!' Het ontbrak er nog maar aan dat uitgerekend zij, de kinderloze Schwanneke, die kortgeleden door haar man in de steek was gelaten, er ook nog over begon dat kinderen toch onze toekomst zijn.

Hoezo toekomst? Deze kinderen hier waren niet de toekomst. Strikt genomen waren ze het verleden: voor haar zat de derde klas. Het was de laatste die er op het Charles Darwin-college zou zijn en die over vier jaar eindexamen zou doen. En Inge Lohmark moest voor mentor spelen. Gewoon klas drie. Er waren nu geen parallelklassen meer, die vroeger zelfs van A tot G liepen. Jaargangen met de sterkte van een compagnie in oorlogstijd – althans qua aantal. Ze hadden voor deze keer amper nog een klas bijeen kunnen schrapen. Welhaast een wonder, want het was het jaar met het laagste geboortecijfer in deze deelstaat. Voor de leerjaren daarna was het niet meer voldoende geweest. Ook niet toen overal bekend werd dat dit het einde voor het Darwin betekende, en de collega's van de drie basisscholen in de regio met elkaar afspraken ruimhartig om te gaan met hun adviezen voor het vervolgonderwijs. Het gevolg was dat ieder enigszins gealfabetiseerd kind in de vwo-stand werd verheven.

Ouders die er tegen elk advies in van overtuigd waren dat hun kind op het vwo thuishoorde, had je altijd al. Maar inmiddels waren er in deze stad niet eens meer genoeg ouders.

Nee, deze kinderen hier leken haar werkelijk geen diamanten op de kroon van de evolutie. Ontwikkeling was iets anders dan groei. Dat kwalitatieve en kwantitatieve verandering verregaand onafhankelijk van elkaar plaatsvonden, werd hier schrikbarend duidelijk gedemonstreerd. De natuur was niet bepaald mooi om naar te kijken op deze aarzelende drempel tussen kinderjaren en adolescentie. Een fase in de ontwikkeling. Gewervelde landdieren in de groei. De school een omheind terrein. Nu kwam de moeilijke tijd, het luchten van de klaslokalen in het gevecht met de geur van deze leeftijdsgroep, muskus en vrijkomende feromonen, het ruimtegebrek, de lichamen die langzaam vorm aannamen, zweterige knieholtes, vettige huid, fletse ogen, het onstuitbare groeien en woekeren. Het was vele malen eenvoudiger hun iets bij te brengen voor ze geslachtsrijp waren. En een echte uitdaging te doorgronden wat er zich achter hun wezenloze façades afspeelde: of ze zo ver voorlagen dat ze niet meer ingehaald konden worden, of dat ze wegens ingrijpende verbouwingen ver achteraan hinkten.

Ze misten elk bewustzijn van hun toestand en al helemaal de discipline die te overwinnen. Ze staarden voor zich uit. Apathisch, overvraagd, uitsluitend met zichzelf bezig. Zonder tegenspraak gaven ze zich aan hun loomheid over. De aantrekkingskracht van de aarde leek driedig versterkt op hen in te werken. Alles betekende één grote inspanning. Elk vonkje energie dat deze lichamen ter beschikking stond, werd verbruikt door de martelende metamorfose, die in niets onderdeed voor de omslachtige ontpopping van een rups. Toch kwam er maar in een heel enkel geval een vlinder uit.

Het volwassen-worden vereiste nu eenmaal die wanstaltige tussenvormen met secundaire geslachtskenmerken die woekerden alsof het zweren waren. Dat de menswording moeilijk moest zijn geweest, kreeg je hier in versnelde weergave te zien. Niet alleen de ontogenese recapituleerde de fylogenese, maar ook de puberteit. Ze groeiden. Dag in, dag uit. Schoksgewijs en de hele zomer door, zodat je de grootste moeite had ze überhaupt te herkennen. Gezeglijke meisjes veranderden in hysterische bitches en opgewekte jongens in flegmatische proleten. En daarbij dan het onbeholpen uitproberen van de partnerkeuze. Nee, origineel was de natuur niet. Maar rechtvaardig. Het was een toestand die veel weg had van een ziekte. Je kon alleen maar wachten tot het overging. Hoe groter en ouder een dier kon worden, hoe langer zijn jeugd duurde. Om te rijpen had de mens ongeveer een derde van zijn totale levenstijd nodig. Gemiddeld duurde het achttien jaar voordat een mensjong voor zichzelf kon zorgen. Wolfgang had voor de kinderen uit zijn eerste huwelijk zelfs nog tot hun zevenentwintigste moeten betalen.

Daar zaten ze dan, de debutanten op het levensbal. Slepen potloden en namen de piramide van het bord over, waarbij ze om de vijf seconden hun hoofden op en neer bewogen. Nog niet gevormd, maar met een drieste vanzelfsprekendheid, met een aanspraak op autonomie, die schaamteloos en aanmatigend was. Ze waren geen kinderen meer die voortdurend overal steun moesten zoeken en onder twijfelachtige smoesjes je privésfeer schonden, aanrakingen afdwongen en je onverholpen aanstaarden zoals nozems in een streekbus. Het waren jongvolwassenen, wel al in staat kinderen te verwekken, maar nog even onrijp als te vroeg geoogst fruit. In hun ogen was Inge Lohmark

vast leeftijdloos. Nog waarschijnlijker was dat ze haar gewoon oud vonden. Een toestand die voor haar leerlingen niet meer zou veranderen. Wie jong was, werd ouder. Oud bleef oud. Haar halveringstijd was ze allang gepasseerd. Gelukkig maar. Zo bleef ze er tenminste van verschoond daadwerkelijk voor hun ogen te veranderen. Een geruststellende gedachte. Zij daarentegen zou deze mensen zien opgroeien, zoals ze anderen had zien opgroeien. En aan die wetenschap ontleende ze macht. Ze leken allemaal nog sprekend op elkaar, een zwerm op weg naar het leerdoel van het schooljaar. Maar binnen de kortste keren al zouden ze verraderlijk zelfstandig worden, op jacht gaan en handlangers vinden. En zijzelf zou beginnen de kreupele paarden te negeren en stiekem op een van de volbloeden in te zetten. Een paar keer had ze het goed aangevoeld. Een piloot was erbij geweest, een maritiem biologe. Beslist zo'n slechte oogst nog niet voor een provinciestadje.

Helemaal vooraan zat een verschrikt domineeskind, dat was opgegroeid met houten engeltjes, kaarsenvlekken en blokfluitles. In de achterste rij zaten twee opgetutte grietjes. De een kauwde kauwgum, de ander was geobsedeerd door haar zwarte hengstenhaar, dat ze ononderbroken gladstreek en plukje voor plukje onderzocht. Daarnaast een knulletje met witblond haar in basisschoolformaat. Een heus treurspel, zoals de natuur hier de ongelijke ontwikkeling van de geslachten demonstreerde.

Rechtsbuiten aan het raam zat een klein alfadiertje met open mond op zijn stoel te wiebelen en het goede moment af te wachten om met een ordinaire opmerking zijn territorium af te bakenen. Het ontbrak er alleen nog aan dat hij op zijn borst trommelde. Hij moest worden beziggehouden. Voor haar op tafel lag het blad waarop de leer-

lingen hun namen hadden geschreven. Hanenpoten op weg naar een rechtsgeldige handtekening. *Kevin*. Natuurlijk, dat kon niet missen.

‘Kevin!’ Kevin schrok op.

‘Noem een paar ecosystemen van onze regio!’ Zijn voorbuurman grinnikte. Wacht maar.

‘Paul, wat is dat daar buiten voor een boom?’ Paul keek uit het raam.

‘Uh ...’ Een benepen kuchje. Bijna zielig.

‘Dank u.’ Die zat.

‘Dat hebben we niet gehad,’ beweerde Kevin. Dat hij niets beters kon bedenken! Hersens als een hol orgaan.

‘O ja?’ Nu tegen de hele klas. Een frontale aanval.

‘Denk allemaal nog eens na.’

Stilte. Ten slotte stak de paardenstaart in de eerste rij haar vinger op, en Inge Lohmark gunde haar het plezier. Natuurlijk wist die het. Zo eentje zat er altijd tussen. Zo’n paardenstaartpaardje dat de leskar uit de modder trok. Voor die meisjes werden de schoolboeken geschreven. Begerig naar voorverpakte kennis. Ezelsbruggetjes, die ze met een glitterpen in hun schriften schreven. Die lieten zich nog intimideren door de rode pen van de leraar. Dat dwaze instrument van schijnbaar grenzeloze macht.

Ze kende hen allemaal. Ze herkende hen meteen. Leerlingen zoals deze had ze al in groten getale gehad, met klassen tegelijk. Jaar na jaar. Die hoefden zich niet te verbeelden dat ze iets bijzonders waren. Er waren geen verrassingen. Alleen de bezetting wisselde. Wie speelde er deze keer mee? Een blik op de klassenplattegrond volstond. Benoemen was alles. Elk organisme had een roepen een familienaam: soort, geslacht, orde, klasse. Maar eerst wilde ze alleen hun voornamen onthouden.

Jennifer Geblondeerd haar. Streepmond. Vroegrijp. Egoïstisch vanaf de geboorte. Geen vooruitzicht op verbetering. Schaamteloze bovenwijdte, wedstrijdborsten.

Saskia Zonder make-up misschien zelfs knap. Regelmatige trekken, hoog voorhoofd, geëpileerde wenkbrauwen en oliedomme uitdrukking. Dwangmatige huidverzorging.

Laura Te lange kleurloze pony boven zware oogleden. Slome blik. Pukkelige huid. Ambitie noch interesse. Even onopvallend als onkruid.

Tabea Wolfskind, flodderige broek en trui met gaten. Oninteressant kinderschemagezicht. Verwilderde ogen. Kromme rug van linkshandig schrijven. Ook verder niet veelbelovend.

Erika Dopheide. Gecultiveerde droefheid bij gepaste houding. Zomersproeten op melkwitte huid. Afgebeten nagels. Sprietig bruin haar. Verschoven oog. Vaste, scheve blik. Vermoeid en tegelijk alert.

Ellen Geesteloze underdog. Gewelddoorhoofd en konijntjesblik. Huilerige gelaats-trekken van het gepest in de pauze. Nu al overbodig als een oude vrijster. Slachtoffer voor het leven.

Ferdinand Vriendelijk, maar nerveus schepsel. Hologig. Kruinen als van een borstelcavia. Te vroeg naar school gestuurd. Uitgesproken laatbloeyer.

Kevin Morsig en opschepperig. Gerafeld dons op bovenlip, puisterig gezicht. Dom, maar veeleisend – de ergste combinatie. Slechts door continu voeren rustig te houden. Kan niet zonder contactpersoon. Matig gestoord. Lastpak.

Paul Kevins tegenstrever met stierennek. Snelgroeïend, gespierd. Expressieve aard. Weelderige rode haardos. Permanente grijns op goeddoorbloede lippen. Klassiek geval: intelligent, maar lui. Taai en overmoedig.

Tom Onprettig vlezige lichamelijheid. Kleine oogjes in dik gezicht. Wezenloze uitdrukking: nog geheel versuft van de nachtelijke pollutie. Een grotsalamander is mooier. Weinig hoop dat de mislukte proporties door verdere groei nog gecorrigeerd worden.

Annika Bruine staart, saai gezicht. Overijverig. Noeste, maar vreugdeloze werkster. Steekt altijd als eerste haar vinger op.

Jakob Een domineeskind. Typische voorste-rij-leerling. Tenger postuur. Samengeknepen ogen ondanks bril. Nerveuze vingers. De haren dicht als mollenvel. Een bijna onfatsoenlijk doorzichtige huid. Minstens nog drie andere kinderen in het gezin. Schuilt geen kwaad in.

Dat was het dan. En zoals altijd geen grote verrassingen. Paardenstaartje was al klaar. Met haar handen plat op de tafel, de blik strak op het bord gericht.

Inge Lohmark ging voor het raam staan, in de milde ochtendzon. Heerlijk was dat. De bomen waren al begonnen te verkleuren. Het afgebroken chlorofyl maakte plaats voor de stralende bladpigmenten. Carotenoïden en xanthofyl. De langstelige, door mineermotten opgevreten bladeren van de kastanje hadden gele randen. Vreemd dat de bomen zoveel werk maakten van bladeren die ze binnenkort toch zouden laten vallen. Precies zoals zij als lerares. Elk jaar hetzelfde spelletje. Al meer dan dertig jaar. Telkens weer van voor af aan.

Ze waren nog te jong om de betekenis van de gezamenlijk verworven kennis te kunnen waarderen. Dankbaarheid viel niet te verwachten. Hier ging het alleen nog om schadebeperking. In het gunstigste geval. Leerlingen waren geheugenloze wezens. Op een dag zouden ze allemaal weggaan. En alleen zij zou achterblijven, met droge handen van het krijtstof. In dit lokaal hier, tussen de collectie opgerolde kaarten en de vitrine met het lesmateriaal: een skelet met gebroken botten, vettig glimmende namaakorganen met barsten in de plastic huid en de opgezette das met brandgaten in zijn vel, die met dode ogen door het glas staarde. Dat zouden ze binnenkort ook met haar kunnen doen. Zoals die Engelse geleerde, die ook na zijn dood met zijn universiteit verbonden wilde blijven. Als mummie aan de wekelijkse vergaderingen deelnemen. Zijn laatste wens werd vervuld. Men trok zijn skelet zijn kleren aan. Vulde ze op met stro. Balsemde zijn schedel. Maar daarbij was er iets misgegaan, zodat er uiteindelijk een wassen hoofd op

zijn overblijfselen werd gemonteerd. Ze had hem gezien toen ze in Londen was. Claudia had daar ooit gestudeerd. Zoals hij daar zat, in een grote houten uitstalkast achter glas. Met wandelstok, strooien hoed en groene suède handschoenen, die er precies zo uitzagen als het paar dat zij in de lente van 1987 in de Exquisit had gekocht. Voor zevenentachtig mark. Vladimir Iljitsj sliep tenminste en kon over het communisme dromen. Maar die Engelsman was tot de dag van vandaag in dienst. Dagelijks keek hij naar de studenten die op weg waren naar de collegezalen. De vitrine was zijn graf. Hijzelf zijn eigen gedenkteken. Een eeuwig leven. Altijd nog beter dan je organen doneren.

‘Oude mensen,’ begon ze plotseling. ‘Oude mensen herinneren zich hun schooltijd zelfs dan nog, als ze alle andere dingen al vergeten zijn.’ Zij droomde telkens weer van haar schooltijd. Vooral van het eindexamen. Hoe ze daar stond en haar niets te binnen schoot. En als ze wakker werd, duurde het altijd een tijdje tot ze besepte dat ze niet bang hoefde te zijn. Ze was aan de andere, de veilige kant.

Ze draaide zich om. Verbijsterde blikken.

Je moest verschrikkelijk oppassen. Voor je het wist, besprak je in de les allerlei onzin. Het lekkerste ontbijt. Oorzaken van de werkloosheid. Het begraven van huisdieren. Plotseling waren ze allemaal klaarwakker en was het gedaan met de les. Dan moest je halsbrekende overgangen bouwen, je onder levensgevaar een weg terug bannen naar de ecosystemen, waarbij zojuist nog geanimeerde kinderen meteen weer wezenloze gezichten kregen. Het weer was het gevaarlijkst. Van het weer was het maar een kattensprong naar je persoonlijke ge-

moedstoestand. Maar van haar zouden ze niets te weten komen. Het enige wat in zo'n geval hielp was de draad precies weer daar op te pakken waar ze hem had verloren. Demonstratief langzaam liep ze terug naar haar tafel. Weg van de bladeren. Van het fatale weer. Vlucht naar voren.

'Er zijn gevallen bekend waarbij mensen met alzheimer of dementie zich zowel de naam van hun kinderen als die van hun huwelijkspartner niet meer kunnen herinneren, maar wel die van hun biologieleerders.' Slechte ervaringen werden nu eenmaal beter ingeprent dan goede.

'Een geboorte of een huwelijk mag dan een belangrijke gebeurtenis zijn, maar het garandeert geen plaats in het geheugen.' De hersens, een zeef.

'Knoop dat in uw oren: niets is zeker. Zeker is niets.'

Nu was ze zelfs begonnen met haar wijsvinger tegen haar voorhoofd te tikken.

De klas keek onthutst.

Verder met de tekst.

'Er zijn ongeveer twee miljoen soorten op de wereld. En als er ook maar iets in het milieu verandert, komen ze in gevaar.'

Absolute desinteresse.

'Wie kent er soorten die al zijn uitgestorven?'

Een handvol opgestoken vingers.

'Ik bedoel – behalve de dinosauriërs.'

Meteen gingen alle vingers weer omlaag. Die pest van de kinderkamer. Ze konden nog geen merel van een spreeuw onderscheiden, maar wel de taxonomie van uitgestorven reuzenreptielen opzeggen. Uit het hoofd een brachiosaurus tekenen. Vroege geestdrift voor het morbide. Weldra zouden ze met zelfmoordgedachten spelen

en 's nachts op begraafplaatsen rondspoken. Koketteren met gene zijde. Meer doodstrend dan doodsdrift.

'De oeros bijvoorbeeld. Het oerpaard, de Tasmaanse duivel, de reuzenalk, de dodo en – de Stellerzeekoe!'

Ze hadden werkelijk geen idee.

'Een reusachtig dier, dat in de Beringzee leefde. Met een lichaam van duizenden kilo's, een kleine kop en onderontwikkelde ledematen. De huid was centimeters dik en voelde aan als de schors van oude eiken. De zeekoe was een stil dier. Ze gaf nooit een kik. Alleen als ze werd gewond, zuchtte ze even diep. Ze was van nature tam en kwam altijd graag aan land, zodat je haar gemakkelijk kon aaien. Maar ook doden dus.'

'Hoe weet u dat zo precies?' Erika, zomaar, zonder haar vinger op te steken.

Een terechte vraag.

'Van Georg Steller, een Duitse natuuronderzoeker. Hij was een van de laatsten die haar levend hebben gezien.'

Erika knikte ernstig. Ze had het begrepen. Wat deden haar ouders eigenlijk? Vroeger zou een blik in het klasboek hebben volstaan. Intelligentsia, werknemers, arbeiders, boeren. Officieren bij de arbeiders. Dominees bij de intelligentsia.

Ellen stak haar vinger op.

'Ja?'

'Wat hebben ze met haar gedaan?' Natuurlijk, die vermoedde een lotgenote.

'Opgegeten. Het schijnt als rundvlees te hebben gemaakt.' Koe bleef koe.

Maar nu terug naar de levenden.

'En welke soorten worden met uitsterven bedreigd?'

Vijf vingers gingen de lucht in.